

«Бабуся, якої я не знала»

Ірина Корпан
(МІСТ, 10 березня 2010)

*“Перший закон історії - боятися будь-якої неправди,
а потім - не боятися будь-якої правди.”*

Марк Тулій Цицерон

Ірина Корпан добре znana в українській громаді не лише як ведуча україномовної програми новин "Світогляд", а і як автор стрічки про 24-го генерал-губернатора Канади українського походження Рамона Гнатишина. Тепер вона представляє свій новий проект – документальний фільм "Бабуся, якої я не знала", у якому йдеться про те, як під час Голокосту українці, наражаючись на смертельну небезпеку, рятували євреїв від нацистських убивць.

Ліда Кляр (сусідка, колишня підгайчанка) і Христина Корпан перед пам'ятником євреям зі села Підгайці, розстріляним 1942-го. Тель-Авів Катерина Сікорська, розстріляна 1943 року за те, що сховала трьох євреїв

Випила свою чашу до дна

– Як народився задум фільму "Бабуся, якої я не знала"?

– У нашій родині з покоління в покоління передається трагічна й водночас героїчна історія моєї бабці по маминій лінії Катерини Сікорської. Удова, вона самотужки виховувала трьох доньок – Ірину, Христину та Марію – у містечку Підгайцях Тернопільської області. У часи німецько-фашистської окупації, коли почалися гоніння на євреїв, вона рятувала від гетто двох єврейських підлітків Леона й Доліка Кресселів і свого сусіда – єврея Михайла Кляра та протягом дев'яти місяців переховувала їх у себе в хаті, у схованці під підлогою в кухні. Навесні 1943 року за доносом у дім увірвалися поліцаї, жорстоко побили тринадцятирічну доньку Ірину, провели обшук і, знайшовши євреїв, арештували їх. Потім улаштували засідку й схопили Катерину Сікорську. Її відправили до в'язниці в Бережанах, потім – у Тернополі. У серпні 1943-го її засудили на публічному процесі та стратили. На той час мої бабці було 36 років. Три неповнолітні доньки – Ірина (13 років), Христина (10 років, моя майбутня мама), Марія (6 років) залишилися сиротами, цілий рік жили самі, сподіваючись на повернення своєї мами, а потім до кінця війни виховувалися в родичів і знайомих. Доля Михайла Кляра та братів Кресселів – невідома. 28 травня 1995 року ізраїльський меморіальний комплекс "Яд Вашем" визнав Катерину Сікорську та її доньку Ірину Гутор (дівооче прізвище Сікорська)

Праведниками світу. Їхні імена викарбувано на стіні пошани в Саду Праведників у Єрусалимі.

– Такою є зовнішня, родієва, сюжетна лінія. Однак нас передусім цікавлять внутрішні мотиви цього вчинку. Що могла відчувати, що пережила ваша бабуся – на той час ще зовсім молода жінка, удова, мати трьох малих дітей, – рятуючи дітей чужих?

– Я ходила тими підгаєцькими стежками, де ступали ноги моєї бабусі, я вдихала терпке повітря моєї Батьківщини, я будила в пам'яті інших людей спогади про неї. Подумки через світи та плин часу я розмовляла з нею. Чому вона зробила це? Чому наражала на смертельну небезпеку себе та своїх дітей? Чи мало для неї значення в цю хвилину те, що рятувала не християнські, а юдейські душі? Думаю, що ні. Відчувши жах, біль і розпач іншої матері, за дітьми якої полюють убивці, вона стала на тернисту стежку вселенського милосердя й любові та випила свою чашу до дна. Цей учинок слугує доказом того, що в житті кожного з нас є мить вибору, ота межа, після якої - любов чи ненависть, життя чи смерть, вічність чи забуття.

Прагнення знайти відповідь на непрості питання історії українсько-єврейських взаємин привело мене до Національного архіву Німеччини, де я намагалася відшукати документи, що стосуються цієї справи. Дотепер іще є багато неопрацьованих архівних матеріалів, і тому мене зігриває надія, що документальна згадка про Катерину Сікорську раніше чи пізніше вирине з небуття. Та, на щастя, крім свідчень на папері, існує потужний архів людської пам'яті. Я зустрічалася з багатьма людьми в Україні й Ізраїлі (Леонідом Кляром, сином Михайла Кляра, і його дружиною Лідєю) ми розмовляли, плакали від гірких спогадів і тішилися тим, що доля звела нас, мешканців різних країн і куточків світу, представників різних поколінь, щоб ми віддали шану тій молодій жінці, яка, рятуючи чиєсь життя, тим самим рятувала світ, що котився в людиноненависницьку безодню.

Шептицький став в обороні євреїв

– Можна сказати, що вона стала поряд із такими велетами духу, як митрополит Андрей Шептицький, ігумен Климентій Шептицький, духовенство й чернецтво Студійського уставу та тисячами інших українців, які, нехтуючи смертельною небезпекою, рятували єврейських дітей, матерів, батьків, братів, сестер...

– У фільмі постать митрополита Андрея займатиме особливе місце. Дотепер його діяльність у роки Другої світової війни залишається оповитою ідеологічними міфами, спотвореною недомовками та політичними маніпуляціями, а то й відвертою брехнею та упередженістю. Українцям було відмовлено в праві знати свою історію тільки тому, що вона не влаштовувала існуючий тоталітарний режим або ж не збігалася з історичною візією наших сусідів. Хоча саме з осмислення вчинків митрополита Андрея Шептицького й визнання величі його духовного подвигу може розпочатися новий відлік української історії – власне, з української перспективи. Шептицького звинувачують у тому, що він вітав прихід німецького війська на українську землю, якою вже прокотилася хвиля більшовицького терору з арештами, нищенням церков, розкуркуленням і колективізацією та тисячами трупів українців у катівнях НКВС.

Найточніше про це сказав Мирослав Маринович: "XX століття підірвало природну біполярність добра й зла, породивши тоталітарних близнят – два полюси зла, кожен із яких поперемінно зодягався в шати добра. Справжній полюс добра був тоді розсіяний поміж їхніми жертвами – конав від голоду 1933-го, стогнав у катівнях ГУЛАГу й гестапо, захлинався в газових печах нацистських концтаборів. Шептицькому судилося опинитись якраз поміж тими велетенськими тоталітарними динозаврами, що спершу дружно розмежували свої зони полювання, а потім самі зчепились у кривавому двоєборстві".

Пам'ятаймо, що митрополит Андрей Шептицький був чи не єдиним католицьким ієрархом, який відкрито став у обороні єврейського народу, надіславши 1942 року лист-протест рейсхфюреру СС Гімлерові та засудивши криваві злочини нацистів. Як пише у своїй книзі "Справжні герої" Я. Сусленський, Гімлер наказав арештувати Андрея Шептицького. Але Отто Франку й Карлові Ляшу, які керували Галичиною, удалося утримати рейсхфюрера СС від цього кроку, бо те, що митрополит користувався глибокою пошаною серед свого народу, могло призвести до серйозних заворушень.

Мовчазна стіну спротиву

– Історія свідчить про те, що Андрей Шептицький і його брат ігумен Климентій Шептицький урятували близько 150 євреїв.

– Лише протягом одного дня – 14 серпня 1942 року – за наказом Шептицького до греко-католицьких монастирів таємно вивезли понад 100 єврейських дітей, серед яких були й сини рабинів Хамейдеса та Левіна, а також донька рабина Кагане. Він знав, на яку смертельну небезпеку наражає себе та своїх ченців і черниць: негайна й невідворотна смерть чекала на всіх, хто простягав руку допомоги євреям. Це не було поодиноким і короткочасним поривом – єврейських дітей роками переховували в монастирях, передаючи з рук у руки, навчаючи української мови та звичаїв, виробляючи "арійські" документи.

– Польський режисер Гжегож Лінковський – автор документального фільму "Невигідний" про Андрея Шептицького – порівнює його з Оскаром Шиндлером, відомим завдяки кінострічці Стівена Спілберга німецьким підприємцем і членом нацистської партії, якого визнали Праведником світу за порятунок євреїв.

– Згадаймо також шведського дипломата Рауля Валленберга, який співпрацював із режимами Німеччини й Угорщини. Скориставшись зі свого дипломатичного становища, він урятував багатьох угорських євреїв, надаючи їм статус шведських громадян. Навіть єврейська агенція мала офіційне представництво в нацистській Німеччині, доки залишався хоч якийсь шанс порятувати бодай одну єврейську дитину.

До ізраїльського інституту "Яд Вашем" апелюють урятовані митрополитом Андреем люди з вимогою визнати його Праведником світу, і серед них – колишній міністр закордонних справ Польщі Адам Ротфельд, рабин військово-повітряних сил Ізраїлю Давид Кагане, відомий економіст і політичний аналітик Курт Левін

Уже кілька місяців я спілкуюся із Куртом Левіном, котрий у книзі "Мандрівка крізь ілюзії" описав поневіряння й порятунок, який він знайшов на Святоюрській горі, і ту мовчазну стіну спротиву щодо визнання митрополита Шептицького Праведником світу, на яку він наштовхується вже десятки років. Подиву гідне невтомне прагнення цих людей

відновити історичну справедливість, віддати шану своїм рятівникам і ще раз засвідчити правдивість слів, що зустрічають відвідувачів музею "Яд Вашем": "Єврейський народ ніколи не забуде праведників світу, які піддавали небезпеці власне життя для того, щоби врятувати євреїв від нацистських убивць і їхніх найманців. У своїх гідних похвали діях праведники світу рятували честь людства". І з цього правила не повинно бути жодного винятку.

P. S. Ірина Корпан висловлює подяку меценатам Джеймсу Тимертею, Анні Кісіль й Ерастові Гуцуляку, які надали фінансову допомогу для створення документального фільму "Бабуся, якої я не знала". Для тих, хто також хоче підтримати цей проект, - контактний телефон і адреса в редакції газети "Міст". Прізвища жертводавців буде висвітлено наприкінці стрічки.

Розмовляла Ірина Стеблій

Ірина Корпан із мамою Христиною Корпан у Саду Праведників світу The Wall Of Honour в Єрусалимі